

És aquest el dobler de Menorca de Pere de Portugal (1464-1466)?

M. CRUSAFONT I SABATER*
EMILI TRILLA PARDO**

El 16 de maig de 1465 Pere de Portugal, a instància de la universitat de Maó, donà llicència als seus síndics i a l'illa de Menorca per a encunyar 2.000 lliures de doblers. Havien d'ésser de la mateixa llei i portar tipus iguals que els doblers que es fabricaven a Mallorca: «... *facere monetam vocata dobles, illius impressionis et lige quibus monetam vocata dobles de Maioricis fabricata et impressa existit...*». També va nomenar o confirmar, a proposta de la universitat de Maó, a Antoni Solsona com a mestre de la seca.¹

Aquesta moneda, no coneguda fins ara, és un dels temes pendents de la nostra història monetària, però potser ara en podrem donar raó.

Cal recordar que en la Guerra Civil catalana del segle xv, Mallorca s'inclinà per Joan II, mentre que Menorca ho féu per Pere de Portugal. Fins llavors els estaments menorquins havien dut la seva política monetària sense fer gaire cas de les ordres que rebien o de les reclamacions de Mallorca. És ben conegut que l'any 1453, en temps d'Alfons el Magnànim, havien obtingut una concessió per a batre moneda fins a 40.000 lliures en diners de coure sense barreja i que tot seguit s'havien posat a emetre-la. L'illa major protestà davant del rei perquè Menorca era dins l'àrea de circulació de la moneda mallorquina i la concessió atemptava contra els seus privilegis. Conseqüència d'aquesta protesta fou la revocació del privilegi que féu el rei set mesos més tard, ja el 1454. És evident,

* Doctor en Història. President de la SCEN.

** Numismàtic professional.

1. Hi ha una notícia de Carreras Candi segons la qual un any abans Antoni Solsona ja era mestre de la seca. Això voldria dir, com ho assenyala el mateix Botet, que l'elecció del mestre l'havia fet la mateixa ciutat i que llavors encara es batien els diners menorquins, a desgrat de la segona revocació de Joan II. De tota manera, com que la notícia trobada per Carreras Candi és del 15 de maig de 1464 i el nomenament de Pere de Portugal exactament el 15 de maig de l'any següent, també podria ésser que Carreras Candi s'hagués equivocat de data. Vegeu J. BOTET I SISÓ, *Les monedes catalanes*, vol. II, Barcelona, 1909, p. 272. Botet publica el document de la concessió al volum III, p. 448-449, doc. LXIII.

però, que els menorquins feren cas omís d'aquesta revocació, perquè el 23 de desembre de 1458 el rei Joan II va tornar a revocar el privilegi del seu antecessor.² No passarien set anys, però, i ja els menorquins obtenien la nova concessió que hem comentat més amunt. De tota manera aquesta segona moneda no era pas de tipus fiduciari i, per tant, d'àmbit local o insular, sinó que tenia totes les característiques d'una moneda reial.

Sembla probable que amb la primera concessió els menorquins havien assolit de resoldre la manca de numerari per a les transaccions dins l'illa. Efectivament, si la moneda es feia a Mallorca només n'haurien pogut obtenir exportant productes a l'illa major, però no és pas clar que Menorca tingués aquests productes i llavors no podia alimentar de numerari el seu circulant. És el mateix problema que patia Eivissa i que també es va resoldre a partir de Carles I amb l'emissió de numerari propi de tipus fiduciari. La petició i concessió del 1465, amb Pere de Portugal, pot tenir, però, un altre objectiu. Amb la guerra Menorca s'havia vist monetàriament aïllada, i si bé no era segur que pogués exportar a Mallorca, ara es trobava que tampoc podia importar res. Sembla probable, però, que al marge de l'enfrontament bèl·lic, els menorquins tinguessin necessitat d'importar coses de l'illa de Mallorca, l'únic centre important que tenien proper. Emetre ells mateixos aquesta moneda els solucionava el problema. És evident, d'altra banda, que la concessió del rei Pere no sorgia d'una iniciativa pròpia, sinó de les peticions de l'illa, i que aquesta, en lloc de demanar de continuar el batiment de menuts propis, va voler fer moneda mallorquina, cosa que només es pot explicar per aquesta necessitat d'obrir-se als intercanvis amb Mallorca.

Tot aquest preàmbul era necessari per a situar la qüestió. Ara vegem la moneda inèdita que ens ha portat a plantejar el tema:

Dobler de billó baix, emblanquit.

a/ +...HA...GRACIA REX

Efigie reial de front dins d'orla lobulada.

r/ +ARAGONUM - ET MAIOR (U i M nexades) Creu llatina.

Pes: 1,2 g

Ø = 18 mm

Inèdita

2. BOTET I SISÓ, *op. cit.*, p. 238-239.

El tipus de lletra és gòtic, però una mica matusser. Desgraciadament la part on hi ha el nom del rei és la més malmesa. Sembla que es pot endevinar una I després de la creu i, amb més seguretat, una O en segona posició. Després de les lletres llegibles H i A, es veu el peu d'una altra lletra, que bé podria ésser una N i tot plegat fer +IOHAN... La H podria ésser de tipus minúscul, ja que no és possible de veure'n la part de dalt.

Sembla que es pot descartar que es tracti d'un dobler desconegut de Joan I, ja que totes les peces mallorquines conegudes fins ara d'aquest rei porten la marca de les petxines del mestre Eimeric a l'anvers i al revers. A més, en l'ocau de ral es va suprimir l'orla lobulada pròpia de les peces d'argent, a fi d'encabir-hi més fàcilment les petxines. No semblaria lògic que haguessin desaparegut aquestes marques en els doblers quan totes les peces de Martí i després d'Alfons en porten. D'altra banda els doblers, que amb la dinastia mallorquina es movien entre 1,75 i 1,80 grams, baixen a 1,40-1,45 amb Pere III i a 1,20-1,30 al segle xv, de manera que la nostra peça encaixa millor amb aquestes darreres emissions. Tampoc l'aspecte del metall, un billó baix i l'art matusser del bust i de les lletres lliguen amb la cuidada fabricació del temps de Joan I.

Tot semblaria indicar, doncs, que som davant d'un dobler regular de Mallorca de Joan II i, certament, és una possibilitat que no es pot pas descartar. De tota manera hi ha tot un seguit d'inconvenients:

1. No s'ha vist mai cap dobler de Mallorca amb orla lobulada. Aquestes orles les trobem en les monedes d'or i d'argent, però mai en el billó.

2. Tots els doblers i diners de Mallorca des de Sanç fins a Ferran el Catòlic porten marques als costats del bust de l'anvers. Aquestes marques que amb Sanç i Jaume III (estrelles, roses) potser no tenen encara una especial significació, són, a partir de Pere III, al·lusives als mestres de la seca, a la procuradoria reial o a binomis tresorer-mestre, com en les peces amb cavall-gos de Joan II. Amb aquest darrer sobirà tenim peces amb escudets (procuradoria reial), gossos o bé un sol gos (mestre Descatllar) o cavall-gos (Cavalleria-Decatllar). No sembla, doncs, que sigui possible una altra situació ni que hi pugui haver excepció en aquest regnat quan abans, durant i després apareixen sempre les marques a la banda del bust del rei.

3. El bust és una mica singular, però la major diferència és en l'art de les lletres, força matusser, mentre que en les peces d'Alfons IV i de Joan II són gòtiques prou regulars.

4. La majoria dels doblers d'Alfons i de Joan són corrents o només escassos (escudets, gossos, cavall-gos, puigs cimats de llir), fora d'alguns d'Alfons (llirs). En canvi la peça que presentem no havia estat vista mai.

Davant d'aquestes dificultats, seria tan estrany que els síndics menorquins haguessin copiat en tot, fins en el nom del rei, els doblers mallorquins? De fet,

el text del document de Pere de Portugal no diu pas el contrari, i si, com sospitem, els menorquins volien fer intercanvis amb Mallorca, bé els hi convenia fer-ho així. I si duïen aquesta intenció ja hem vist que sabien actuar amb prou independència.

Amb tot, es tracta d'una peça amb una conservació deficient i de lectura difícil i, per tant, ens cal ésser prudents, però, al nostre parer, l'atribució a Menorca i a Pere de Portugal sembla la més probable.